

AFSTANDSONDERWIJS

RAPPORT INDIVIDUELE BELRONDES EN DIALOOGGROEPEN

FEBRUARI 2022

COLOFON

Samenstelling
Onderwijsinspectie

Verantwoordelijke uitgever
Lieven Viaene, inspecteur-generaal
Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel

Wettelijk depot
D/2022/3241/284

Copyright
© Niets uit deze publicatie mag worden gekopieerd
of op een andere wijze worden verspreid zonder bronvermelding.

Inhoud

1	Context en situering onderzoek	4
1.1	Context.....	4
1.2	Onderzoeksopzet	4
2	Resultaten	6
2.1	Synthese.....	6
2.2	Resultaten en effecten.....	6
2.3	Ontwikkeling stimuleren	7
2.4	Kwaliteitsontwikkeling	7
2.5	Beleid	7
2.5.1	Visieontwikkeling over digitaal onderwijs	7
2.5.2	De voor- en nadelen van een verhoogde ouderbetrokkenheid	8
2.5.3	Digitale competenties van het schoolteam	8
2.5.4	Beschikbare middelen	8
3	Vragen aan beleid.....	9

1 Context en situering onderzoek

1.1 Context

De coronacrisis bracht het digitaal onderwijs in een stroomversnelling, maar bracht ook de grote verschillen tussen scholen, leraren en leerlingen aan het licht. Zo blijkt uit onderzoek dat een groot deel van de ICT-infrastructuur in scholen verouderd is en dat het effectieve gebruik van technologie en digitale leermiddelen eerder laag is. Ook beschikken scholen niet altijd over een ICT-beleidsplan (MICTIVO, 2018). Vlaanderen scoort evenmin goed wat betreft de ICT-vaardigheden van leraren (PISA, 2018), en ook het gebruik van ICT komt slechts beperkt aan bod in de Vlaamse lerarenopleidingen (TALIS, 2018). Scholen die al ver stonden op vlak van ICT-integratie hadden bij het begin van de coronacrisis een groot voordeel. Zij waren in staat om snel over te schakelen op afstandsonderwijs. Heel wat (andere) scholen en leraren hebben naar aanleiding van de coronacrisis grote stappen gezet bij de inzet en het gebruik van onderwijstechnologie.

In het kader van het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht' investeert Vlaanderen een historisch bedrag van 375 miljoen euro in een grote Digisprong voor alle scholen, leerlingen en leerkrachten. Digisprong richt zich op vier cruciale en samenhangende speerpunten: (1) een toekomstgerichte en veilige ICT-infrastructuur voor alle scholen van het leerplichtonderwijs, (2) een sterk ondersteunend en doeltreffend ICT-schoolbeleid, (3) ICT-competente leerkrachten en lerarenopleiders en aangepaste digitale leermiddelen, (4) een kennis- en adviescentrum 'Digisprong' ten dienste van het onderwijsveld. Maar ook naast Digisprong heeft de Vlaamse Regering naar aanleiding van de coronacrisis al 60 miljoen euro aan digitale oplossingen uitgewerkt zoals onder meer de eerste hulp bij afstandsonderwijs, het laptopproject "Digital for Youth", multimediale Zomerscholen Vlaanderen, digitale hulpmiddelen in het hoger onderwijs en de subsidiëring van de aankoop van 15.000 nieuwe laptops voor kwetsbare kinderen van de tweede en derde graad van het secundair onderwijs.

1.2 Onderzoeksopzet

Omwille van de coronacrisis organiseerde de onderwijsinspectie in januari en februari 2022 geen reguliere doorlichtingen. Meerdere onderwijsinspecteurs namen een rol op als leraar, ondersteuner ... bij een school, een CLB of een andere onderwijsinstelling. Andere onderwijsinspecteurs contacteerden een selectie van scholen om met hen in gesprek te gaan over thema's die het werkveld beroeren of over de ondersteuningsnoden van schoolteams. Een e-mail informeerde de scholen over twee gespreksmogelijkheden, namelijk (1) een individueel gesprek met de directeur of een ander teamlid van de school of (2) deelname aan een dialooggroep met andere directies of beleidsondersteuners. In beide gespreksvormen bestond de rol van de onderwijsinspecteurs uit het capteren van de input. In de dialooggroepen traden de onderwijsinspecteurs als facilitator en registrator op om de dialoog tussen de deelnemers te stimuleren. De bedoeling van beide gesprekken was van tweeërlei aard. Enerzijds konden de percepties en persoonlijke ervaringen van de scholen de minister en de beleidsmakers correct informeren over de situatie in de scholen en over de behoeften die in februari 2022 in het werkveld leefden. Anderzijds gebruikte de onderwijsinspectie deze informatie om de eigen werking af te stemmen. Scholen tekenden vrijwillig in op het aanbod.

Door middel van een e-mail die eind januari 2022 verzonden werd, informeerde de onderwijsinspectie de geselecteerde scholen over het opzet van deze belronde. De mail naar de scholen hield de volgende boodschap in:

“De vijfde coronagolf stelt het onderwijsveld voor nog meer uitdagingen dan voorheen. Media koppen dat het onderwijs kreunt. Ondertussen nemen meerdere inspecteurs een rol op als leraar, ondersteuner ... bij een school, een CLB of een andere onderwijsinstelling.

We zijn ons ervan bewust dat we hiermee maar een fractie van de scholen ondersteunen. We beseffen ook dat niet alle onderwijsinstellingen dezelfde noden hebben. Om meer scholen de kans te geven met ons in dialoog te gaan over thema’s die het werkveld beroeren of over de eigen noden als school, bieden we uw school de mogelijkheid tot:

- *een **individueel gesprek** met u als directeur of met een ander teamlid van de school. We brengen de vraag in kaart en proberen u in de mate van het mogelijke te contacteren in de periode van 4 tot 15 februari.*
- *een **dialoog met andere directeurs of beleidsondersteuners** (dialooggroepen). We plannen voorlopig 8 dialooggroepen (4 voor basisonderwijs en 4 voor secundair onderwijs). Indien de vraag groter is, organiseren we bijkomende groepen en leggen we een reservelijst aan.*

U bent niet verplicht om op dit aanbod in te gaan, het staat u vrij om al dan niet van deze mogelijkheden gebruik te maken.

Indien u ingaat op het aanbod ‘In dialoog met andere scholen’ kan u een keuze maken uit onderstaande thema’s. Deze thema’s kunnen ook aan bod komen tijdens de individuele gesprekken.

...”

De scholen konden kiezen uit volgende thema’s: (1) welbevinden, (2) lerarentekort en (3) (digitaal) afstandsonderwijs. Scholen uit het secundair onderwijs konden ook voor (4) de modernisering kiezen, scholen uit het gewoon basisonderwijs kregen (5) de taalscreening en taalintegratietrajecten als alternatief gespreksonderwerp. Van de 1069 gecontacteerde basisscholen reageerden 386 scholen op de uitnodiging. 144 scholen kozen voor een individueel gesprek, terwijl in totaal 89 scholen kozen voor een gesprek samen met andere scholen over een specifiek thema. 39 scholen plaatsten zich op een reservelijst. In het secundair onderwijs reageerden 271 scholen van de 861 gecontacteerde scholen op de uitnodiging. Hier kozen 96 scholen voor een individueel gesprek en 94 scholen voor een dialooggroep. 29 scholen plaatsten zich op de reservelijst. De andere scholen wensten niet deel te nemen aan dit onderzoek.

Dit rapport licht de algemene resultaten toe van drie dialooggroepen met 25 deelnemers (waarvan 10 deelnemers basisonderwijs en 15 deelnemers secundair onderwijs) en 82 individuele belrondes met scholen over het afstandsonderwijs ten tijde van de coronapandemie in februari 2022. Als rode draad in de rapportage gebruiken we het OK. We sluiten dit rapport af met enkele vragen aan het beleid.

2 Resultaten

2.1 Synthese

De directeurs die deelnamen aan de gesprekken en dialooggroepen geven aan dat sinds de coronapandemie het digitale afstandsonderwijs zijn plaats verworven heeft in de scholen. Terwijl scholen in het begin van de pandemie noodgedwongen voor volledig afstandsonderwijs kozen wanneer ze gesloten waren of wanneer een volledige klas en/of leraar in quarantaine was, opteren ze nu vaker voor meer hybride systemen indien mogelijk. Leerlingen die afwezig zijn wegens ziekte of quarantaine, of leerlingen die in grote klasgroepen les volgen, kunnen bijvoorbeeld de lessen online bijwonen, terwijl de andere leerlingen fysiek les volgen. Een variant hierop is de situatie waarbij de leerlingen op school aanwezig zijn en de leraar van thuis uit online lesgeeft. Op die manier proberen scholen de leerachterstand te beperken, hoewel directies aangeven dat deze vorm van onderwijs ook de nodige uitdagingen met zich mee brengt. Zo ervaren schoolteams het hybride lesgeven als een zware belasting en hebben ze nood aan duidelijke regelgevende kaders over de inzetbaarheid van digitaal onderwijs tijdens afwezigheden van leerlingen én leraren.

In de gesprekken geven deelnemers evenwel aan dat de organisatie van afstandsonderwijs de kwaliteit van het (digitaal) onderwijs op school versterkt heeft. De visieontwikkeling en het beleid rond digitaal onderwijs in scholen raakten in een stroomversnelling, en het afstandsonderwijs versterkte de digitale competenties van schoolteams en de ouderbetrokkenheid. Toch stuiten scholen nog op problemen. De beschikbare middelen worden volgens de scholen maximaal ingezet maar zijn zeker op lange termijn onvoldoende.

2.2 Resultaten en effecten

Op vlak van resultaten en effecten onderscheiden we de invloed van afstandsonderwijs op de leerachterstand van leerlingen, en op de digitale competenties en het welbevinden van het schoolteam.

Het afstandsonderwijs zorgde er volgens directeurs voor dat de leerachterstand van leerlingen beperkt bleef. Toch is dat niet voor alle leerlingengroepen het geval. In basisscholen blijkt de organisatie van digitaal afstandsonderwijs een uitdaging te zijn voor kleuters en jonge leerlingen. Ook directies in secundaire scholen geven aan dat het niet eenvoudig is om leerlingen in de lagere graden en in het (deeltijds) beroepssecundair onderwijs te betrekken. Ook leerlingen met een zogenaamde lage sociaal-economische status (ses) blijven een moeilijk te bereiken doelgroep voor beide onderwijsniveaus.

Heel wat directeurs geven aan dat het digitaal organiseren van afstandsonderwijs in de scholen gezorgd heeft voor een sterke vooruitgang van de digitale competenties van leerlingen én leraren. Op vlak van kennis, vaardigheden en attitude werden stappen vooruitgezet door zowel jonge als oudere leraren.

Het organiseren van afstandsonderwijs bracht volgens heel wat deelnemers een negatieve impact teweeg op het welbevinden van leraren. Directies geven aan dat leraren stress ervaren door de belasting die afstands- en hybride onderwijs met zich meebrengt. Leraren in ziekteverlof blijven soms verder werken omwille van de druk die ze ervaren en om de leerlingen niets tekort te doen. Het 'voortdurend bereikbaar zijn' (met overwerken als gevolg) wordt eveneens als aandachtspunt genoemd. Daarnaast vinden deelnemers dat de privacy van leraren onder druk komt te staan als ouders thuis de les mee volgen.

2.3 Ontwikkeling stimuleren

Het afstandsonderwijs bracht ook een verandering met zich mee voor een aantal aspecten van de onderwijsleerpraktijk. Wat de doelen betreft, beperkten heel wat scholen het aanbod tot de kern. Er werd met andere woorden geselecteerd en geprioriteerd in de aangeboden doelen waardoor de brede en harmonische vorming van elke leerling zeker niet in elke school gegarandeerd kon worden.

Sommige directies menen dat het zicht op de noden van leerlingen op digitaal vlak de beeldvorming verrijkte. Andere deelnemers geven aan dat beeldvorming in tijden van afstands- en hybride onderwijs net moeilijker liep. De vele afwezigheden van leerlingen zorgen ervoor dat leraren het overzicht verloren.

Volgens heel wat deelnemers is klasmanagement in hybride en afstandsonderwijs eveneens een struikelblok voor leraren. De deelnemers zijn het erover eens dat sommige vakken en leergebieden zich beter lenen voor digitaal afstandsonderwijs dan andere. Praktijkvakken vormen hier de grootste uitdaging.

Ook over brede basiszorg en meer bepaald over differentiatie lopen de meningen uiteen. Sommige deelnemers geven aan dat ze in afstandsonderwijs extra inzetten op individuele leerlingen die het moeilijk hadden. Anderen geven aan dat het voor schoolteams heel moeilijk was om te differentiëren, maar dat tegelijkertijd de verschillen tussen leerlingen en dus ook de nood aan differentiatie gedurende de pandemie toenamen.

Enkele deelnemers geven aan dat er bij leerlingen inhoudelijk minder diepgang is door het afstandsonderwijs. Het herhalen is minder aan de orde geweest bij het afstandsleren. Ook het *opvolgen* op afstand lijkt een uitdaging te zijn. Leraren vragen zich af wat kan en mag geëvalueerd worden op afstand en wat werkt.

2.4 Kwaliteitsontwikkeling

De coronapandemie bracht de visieontwikkeling rond digitaal onderwijs in de scholen duidelijk in een stroomversnelling. Toch merken we verschillende snelheden op bij de deelnemende scholen. Zo hadden sommige scholen reeds voor de pandemie een duidelijke visie op digitalisering en digitaal onderwijs en werkten ze deze visie tijdens de pandemie verder uit. Voor andere scholen heeft het verplichte afstandsonderwijs geleid tot het ontwikkelen van een visie en een richtinggevend kader om het afstandsonderwijs kwaliteitsvol vorm te geven. Enkele scholen geven aan dat ze hierbij nood hebben aan ondersteuning vanuit de koepels en de overheid. Meerdere respondenten onderstrepen het belang van het langzaam uitrollen van deze visie en deze duurzaam te implementeren, alsook om investeringen op vlak van ICT op zowel korte als lange termijn te bekijken.

2.5 Beleid

2.5.1 Visieontwikkeling over digitaal onderwijs

Niet alleen de visieontwikkeling over digitaal onderwijs raakte volgens de deelnemers in een stroomversnelling, ook het beleid op school werd naar eigen zeggen versterkt. Zo hebben heel wat scholen duidelijke afspraken over digitaal onderwijs uitgewerkt die bijgedragen tot een ordelijk verloop van het geboden afstandsonderwijs. Deelnemers uit scholen met veel ervaring op vlak van digitalisering en/of schoolteams met sterke digitale competenties geven aan dat de uitwerking van dit beleid vlot verliep.

2.5.2 De voor- en nadelen van een verhoogde ouderbetrokkenheid

Ouders en school hebben een gedeelde verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van kinderen. Bij het organiseren van digitaal afstandsonderwijs zagen veel scholen de ouders als een belangrijke partner en werden ouders nauwer betrokken bij de school en het leerproces van hun kind. In heel wat gevallen ervoeren scholen die ouderbetrokkenheid als positief. Ook de communicatielijnen tussen de school en de ouders werden in die gevallen korter. Toch halen deelnemers ook enkele knelpunten aan. Zo bleken de digitale competenties van sommige ouders onvoldoende, ontbrak de nodige infrastructuur (laptop, internet, rustige studieomgeving) en ondersteuning bij leerlingen thuis. Hierdoor liepen leerlingen extra achterstand op tijdens de pandemie. Maar ook na de pandemie merkten heel wat scholen dat de verwachtingen van ouders op het vlak van afstandsonderwijs veranderd zijn.

Ouders beschouwen digitaal onderwijs steeds meer als een evidentie en verwachten dat de school ook hybride onderwijs inzet bij niet-coronagerelateerde aandoeningen of afwezigheden. Dit legt een grote druk op scholen en leraren. De deelnemers pleiten daarom voor duidelijke regels over wanneer afstandsonderwijs een recht is, een redelijke aanpassing is of een gunst (die dus ook geweigerd kan worden door de school). Scholen hebben nood aan duidelijkheid over het omgaan met medische attesten in relatie tot de organisatie van afstandsonderwijs voor zowel leerlingen als leraren. Wanneer kunnen scholen van leraren verwachten dat ze van thuis uit les geven (quarantaine, isolatie, beenbreuk ...).

2.5.3 Digitale competenties van het schoolteam

Sterke digitale competenties van het volledige schoolteam is volgens veel deelnemers cruciaal voor het succesvol inzetten van digitaal afstandsonderwijs. Het is voor alle deelnemers noodzakelijk om als school in te zetten op ICT-gerelateerde professionalisering. Het gaat hierbij zowel om technische als om didactische en pedagogische competenties die nodig zijn om de onderwijs- en schoolpraktijk te versterken. Scholen zetten hiervoor verschillende middelen in: individuele coaching, trajecten met leerpaden, pedagogische studiedagen, nascholing en ondersteuning binnen de scholengemeenschap. Tegelijkertijd merken directeurs dat leraren ook veel ervaringen onderling uitwisselen en dat ze elkaar stimuleren. Het 'digitale virus' gaat rond in vele scholen. Enkele deelnemers benoemen de nood aan een overkoepelend orgaan dat de samenwerking tussen leraren om materiaal te ontwikkelen kan coördineren, faciliteren en ondersteunen. Ze maken hierbij linken naar KlasCement en i-Learn. Het in september 2021 opgerichte Kenniscentrum Digisprong werd hier niet genoemd.

2.5.4 Beschikbare middelen

Uit de gesprekken blijkt dat scholen positief zijn over het ambt van ICT-coördinator. Volgens heel wat directies maakte de ICT-coördinator tijdens de pandemie het verschil. Toch geven ook zij aan dat het aantal beschikbare uren momenteel onvoldoende is om noodzakelijke ondersteuning te bieden. Naast extra uren voor ICT-coördinatie, hebben enkele deelnemers ook vragen over de financiering van de dubbele personeelsbezetting. Wanneer de leraar thuis lesgeeft omwille van quarantaine, voorzien scholen in personeel in de klas voor het begeleiden van leerlingen in de klas. Daarnaast geven heel wat scholen aan dat ze nood hebben aan structurele middelen voor infrastructuur en materiaal voor leerlingen op school en thuis en voor infrastructuur, materiaal, ondersteuning en professionalisering van het schoolteam.

3 Vragen aan het beleid

- Vrijwel alle deelnemers ervaren de middelen die in het kader van Digisprong naar de scholen gaan, als positief. De vraag die echter bij vele directies leeft, is wat er met die middelen zal gebeuren na Digisprong. Scholen vragen een structurele aanpak op lange termijn. Ze stellen daarbij dat tijd en ondersteuning noodzakelijk zijn zodat de digitale stroomversnelling niet zal stilvallen en om een duurzaam beleid inzake digitalisering op te zetten. Ook zijn ze vragende partij om nieuwe initiatieven tijdig te communiceren zodat scholen voldoende tijd hebben om die in hun werking te integreren.
- Uit de gesprekken blijkt dat deelnemers vinden dat digitaal afstandsonderwijs heel wat kansen biedt om de onderwijskwaliteit te versterken, maar dat er nood is aan een regelgevend kader voor dit soort onderwijs. Het gaat dan over aspecten zoals de privacy van leraren, het beschouwen van afstandsonderwijs als een gunst of een recht, leerlingenevaluatie en attestering in de context van digitaal afstandsonderwijs, ziekteverlof versus de inzetbaarheid van leraren van thuis uit, verzekering.
- Scholen ervaren de invoering van het ambt van de ICT-coördinatoren als positief. Toch vragen ze om bijkomende ondersteuning om de digitalisering van het onderwijs duurzaam uit te kunnen werken binnen hun pedagogisch project.